

О. Б. Некрутенко, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА НІЛЛА

Некрутенко О. Б.

Життєвий шлях та педагогічна діяльність Олександра Нілла

Стаття присвячена головним етапам життєвого та творчого шляху відомого британського педагога О. Нілла, які є маловідомими для української педагогічної науки. У статті розглядається процес формування його педагогічної концепції, яка була практично реалізована в діяльності школи Саммерхілл. Автором були з'ясовані загальні принципи організації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: Саммерхілл, вільне виховання, самоврядування, психоаналіз, дитина, принципи, педагогічна концепція.

Некрутенко Е. Б.

Жизненный путь и педагогическая деятельность Александра Нилла

Статья посвящена основным этапам жизненного и творческого пути известного британского педагога А. Нилла, которые являются малоизвестными для украинской педагогической науки. В статье рассмотрен процесс формирования его педагогической концепции, которая была практически реализована в деятельности школы Саммерхилл. Автором были выяснены общие принципы организации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: Саммерхилл, свободное воспитание, самоуправление, психоанализ, ребенок, принципы, педагогическая концепция.

Останнім часом в Україні чітко окреслились прагнення навчальних закладів до оновлення змісту освіти, форм і методів навчання, зміни стилю взаємостосунків між дітьми, батьками й педагогами. Перед суспільством стоїть завдання реалізації в навчальному закладі такого підходу, який забезпечував би рівноправні, колегіальні стосунки між учасниками педагогічного процесу. Зміни пріоритетів державної політики в галузі освіти на користь особистості

дитини дозволили не тільки подолати одноманітність колишньої школи, а й сприяли створенню численних типів загальноосвітніх шкіл, у тому числі й альтернативних недержавних навчально-виховних закладів різного рівня, більшість з яких часто створювались у подібності до існуючих зарубіжних зразків.

Стратегія оновлення сучасної європейської школи пов'язана з базовими ідеями реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX століття – демократизацією й гуманізацією освіти. Утвердження нових цінностей зумовлює підвищення інтересу до теорії й практики гуманістичних виховних систем минулого. Інтеграція України у європейський освітньо-культурний простір потребує нового осмислення й творчого використання спадщини зарубіжних педагогів у практиці сучасної української школи.

У цьому зв'язку вивчення педагогічних ідей британського педагога О. Нілла, який створив оригінальну педагогічну концепцію й власну авторську школу Саммерхілл, становить значний інтерес. Ідеї британського педагога – урахування особистісних особливостей, потреб і прав дітей, ставлення до учня як до самостійного суб'єкта, здатного навчатись за власним бажанням і вільним вибором, самореалізація, адаптація, саморегуляція, самоцінність дитинства, самовиховання, саморозвиток – актуальні для педагогічної науки на сучасному етапі.

Вивчення й аналіз історико-педагогічних публікацій, присвячених проблемам вільного виховання, дозволяє стверджувати, що педагогічна діяльність О. Нілла залишається малодослідженою в Україні. Його педагогічна система знайшла певне відображення в російських підручниках і навчальних посібниках з історії зарубіжної педагогіки та порівняльної педагогіки, монографіях, енциклопедичних виданнях, статтях і дисертаційних дослідженнях Б. Бім-Бада, А. Валєєва, Р. Валєєвої, Є. Гусинського, О. Джуринського, А. Духавневої, Є. Іванова, Г. Корнетова, Н. Крилової, О. Леонтєвої, М. Певзнера, Г. Селевка, Н. Селіванової, Ю. Турчанінової, Т. Цирліної.

В останні роки принципи виховання школи Саммерхілл привертають увагу українських науковців. Важливе значення має дисертаційне дослідження С. Муравської, присвячене реалізації принципу ненасилля в педагогічній концепції О. С. Нілла. Окремі аспекти педагогічної спадщини О. С. Нілла відображено в публікаціях, дисертаційних дослідженнях О. Барило, Л. Луценко, М. Певзнера, Т. Петрової, А. Растригіної.

Педагогічні погляди О. С. Нілла давно привернули увагу зарубіжних дослідників: Л. Бат-Ама (L. Bates-Ames), Є. Бернштейна (E. Bernstein), Т. Берримана (T. Berryman), Б. Беттельхейма (B. Bettelheim), Д. Гріббла (D. Gribble), П. Гудзмана (P. Goodsmann), Д. Дарлінга (J. Darling), А. Дінкелакера (A. Dinkelaker), М. Епплтона (M. Appleton), А. Кюна (A. Kuhn), Дж. Кроулла (J. Croall), Е. Маннін (E. Mannin), М. Манноні (M. Mannoni), У. Маттіаса (W. Matthias), М. Пека (M. Peck), З. Редхед (Z. Redhead), Ж.-Ф. Саффанжа (J.-F. Saffange), Х. Сімса (H. Sims), Р. Хеммінса (R. Hemmings), Р. Хопкінса (R. Hopkins) та ін.

Мета статті – дослідити життєвий шлях та педагогічну діяльність О. Нілла й проаналізувати процес формування педагогічної концепції відомого британського педагога.

Олександр Саттерленд Нілл (1873 – 1983) – відомий представник реформаторської педагогіки, який „посів особливе місце серед таких видатних педагогів, як Монтесорі, Фер’єр і Клапаред” [1, с. 141].

Британський педагог О. Нілл народився 17 жовтня 1883 року у шотландському місті Форфар у родині вчителів. Його мати – Мері Саттерленд – родом з м. Лейт, працювала служницею. Батько – Георг Нілл – був директором місцевої школи [2, с. 23 – 24].

Олександр Нілл пішов до школи у 5-річному віці, разом з батьком йому доводилось долати відстань у 2 милі від м. Форвар до м. Кінгсмуїр, доки його родина не переїхала в 1889 р. в нову школу маленького селища. Доходи шкільного вчителя залежали від успіхів його вихованців, які перевірялися шкільною радою під час регулярних інспекцій школи. У якості засобу

стимуляції навчання використовувались різки. Діти директора школи від цього не звільнялись, їх часом карали навіть суворіше за інших.

Стосунки між батьком і сином були досить проблематичними. О. Нілл пізніше писав з цього приводу: „Мій батько нічого не робив зі мною, коли я був дитиною. Він був суворим до мене й мене охоплював нездоланий жах перед ним, який не покидав мене, коли я став дорослим” [2, с. 38]. У сім'ї Олександра виховували в дусі кальвіністської моралі з „постійними погрозами померти на небесах і жахом нагрішити й умерти без покаєння” [1, с. 139]. Дітей спеціально не навчали релігії, нею було пронизано повітря, то була атмосфера заперечення життя. Бабуся Олександра по-материнському піклувалась про релігійне виховання дітей в родині. Шотландський кальвінізм, від якого страждав О. Нілл у дитинстві, не мав нічого спільного з відвідинами церкви усією родиною у неділю. Це було важливою суспільною подією, на якій мешканці селища спілкувались один з одним і демонстрували своє краще вбрання. На той час усі навчальні програми шотландських шкіл підкорялись представникам церкви, і цей вплив позначився на вихованні й навчанні дітей.

У своїй великій родині О. Нілл не отримав тієї любові, яка була для нього такою необхідною, однак, через багато років він зумів дати її своїм вихованцям.

Брати й сестри О. Нілла вступили до академії Форфара. Через відсутність бажання навчатись О. Нілл не зміг продовжити навчання у м. Фарфар, бо не набрав потрібну кількість балів на екзамені. Він уважав навчання в цьому навчальному закладі за марну витрату часу й грошей [3, с. 12]. У 15-річному віці він став працювати писарем на фабриці в м. Лейт, отримав це місце на конкурсній основі за кращий почерк. Одержуючи досить малу платню, він намагався посилати гроші додому на утримання родини. На той час О. Нілл жив зі своїм братом Нейлі, який працював у млині. Коли Нейлі втратив роботу, Олександра охопив сум за домівкою й через 7 місяців батьки дозволили йому повернутися. Олександр влаштувався на роботу до одного продавця хусток [2, с. 72].

Батьки О. Нілла порадили йому спробувати свої сили в педагогічній діяльності. У 1899 році він став працювати помічником учителя в школі свого батька в м. Кінсмуїрі. Така форма отримання педагогічної освіти (ex-pupil teacher) широко практикувалась у Шотландії й була орієнтована на підготовку вчителів нижчого рангу, яка складалася з того, що найбільш здібні старші учні викладали в молодших класах протягом 4 років.

Оскільки О. Нілл не мав вищої освіти, то він міг працювати в школі лише в якості помічника вчителя. Він отримував мізерну платню й не міг розраховувати на підвищення по службі. Британський педагог продовжив свою педагогічну діяльність у Джейн Мак-Кінлі Скул (Jane McKinly School) у м. Боннірінг, неподалік від Единбургу. У цій школі, як і в багатьох інших, практикувалось фізичне покарання за будь-яку провину. Від О. Нілла очікували такого ж стилю виховання, але він витримав лише 8 тижнів і перейшов працювати в школу Кингзкеттл Скул (Kingskettle School) у м. Файф. Пізніше він так писав по перебування в цій школі: „Тут дисципліна була ще суворішою, ніж у Боннірінзі. Три роки я повинен був грати роль суворого дисциплінованого вчителя. Класна кімната Калдера, директора школи, по-моєму, була відділена скляною стіною, і його гострий погляд бачив усе, що зі мною відбувалося” [2, с. 83 – 84]. Джеймс Калдер запровадив для своїх учнів майже військову муштру й вимагав такого ж стилю виховання від усіх учителів.

У 1906 році О. Нілл отримав посаду заступника директора школи в Ньюзпот Паблік Скул (Newsport Public School) у м. Файф, неподалік від м. Данді. І хоча й у цій школі використовувалось покарання різками, він полюбив її й уважав час, проведений у цій сільській школі, найщасливішим у його житті. Британський педагог використовував свої методи виховання, що не зовсім подобалось керівництву школи. Невдовзі йому дали зрозуміти, що його методи навчання не відповідають загальноприйнятій програмі школи. Працюючи в школі, О. Нілл прийняв остаточне рішення отримати вищу освіту й звільнився зі школи [2, с. 91 – 93].

У 1908 році в 25-річному віці О. Нілл успішно склав іспити до Единбургського університету. На першому курсі він вивчав аграрні науки, але потім перевівся на філологічний факультет. Під час навчання О. Нілл став редактором університетського журналу „Студент”, на сторінках якого він часто критикував існуючу авторитарну систему освіти. У своїх статтях О. Нілл виступав проти традиційної системи оцінки знань, вважаючи, що більшість екзаменів є письмовою перевіркою знань, а не можливістю мислити [4, с. 315]. Ці перші випадки проти існуючої системи освіти пізніше було покладено в основу його педагогічної концепції вільного виховання.

У цей період у нього виникли фінансові проблеми. Хронічне безгрошів'я змусило його працювати. Він заробляв тим, що писав короткі статті для журналу Глазго Хегалд (Glasgow Herald) [2, с. 109].

У червні 1912 року О. Нілл закінчив навчання в університеті й отримав ступінь магістра мистецтв з англійської мови. Він вирішив відмовитись від кар'єри шкільного учителя, оскільки його приваблювала журналістська діяльність. Улітку 1912 року його запросили до Единбургу на роботу у видавництво „Т.С.&Е.С.Jacks”, яке запропонувало йому редагувати статті для видання однотомної енциклопедії.

Після завершення роботи над енциклопедією британський педагог отримав роботу в довідковому виданні „Popular Education” для таких розділів, як англійська мова, література й математика, а в розділі з образотворчого мистецтва О. Нілл зробив власні малюнки до текстів.

Потім О. Нілла запросили працювати в журналі „Piccadilly Magazine” в якості асистента з мистецтва й з часом він став гарним фахівцем у цій галузі. Робота в новому журналі для О. Нілла була значно цікавішою, ніж публікація статей для популярних довідкових видань. Початок Першої світової війни завадив виданню журналу й редакцію „Піккаділі” розпустили. Протягом двох років О. Нілл працював учителем і паралельно займався редакторською діяльністю.

У жовтні 1914 року О. Нілл став директором шотландської сільської школи „Gretna Public School” у м. Гретна Грін, у якій навчалось близько 150 сільських дітей. У цей період він вирішив писати книги з питань вільного виховання, які б відбивали його педагогічну концепцію. Під час роботи в школі була видана його перша книга „Шкільний журнал учителя” (1915) („A Dominie’s Log”), яка одразу стала бестселером. Після видання цієї книги О. Нілл став широко відомим у педагогічному середовищі не лише в Англії, а й за її межами. Незабаром викладання в Гретна Грін стало дуже відрізнятися від інших шкіл. Школярі, яких навчання не цікавило, могли не ходити на заняття. Діти відвідували ті уроки, які їм подобались [5, с. 60].

Під час своєї педагогічної діяльності О. Нілл завжди цікавився досвідом роботи різних шкіл. Британський педагог часто відвідував експериментальні школи для ознайомлення з методикою їх роботи. Так, у 1915 році О. Нілл відвідав школу імені Короля Альфреда (King Alfred School) у м. Хамстед і познайомився з її директором – Джоном Расселом. Пізніше, після закінчення Першої світової війни, він декілька років працював у ній учителем.

У 1917 році британський педагог познайомився з американським прибічником вільного виховання, педагогом і психологом – Гомером Лейном. У 1913 році в невеличкому селі Батком графства Дорсет Г. Лейн створив виправно-виховний заклад „Маленька Республіка” для перевиховання неповнолітніх правопорушників. Це була свого роду педагогічна лабораторія, де апробовувався новий експеримент упровадження принципів вільного виховання дітей. О. Нілл вважав Г. Лейна своїм „духовним батьком” [1, с. 138], оскільки він творчо реалізував його багатий досвід при створенні свого навчально-виховного закладу Саммерхілл. Захоплений ідеями Г. Лейна про свободу й самоврядування, О. Нілл пропрацював у „Маленькій Республіці” близько двох років (1917 – 1918). Після закриття школи „Маленька Республіка” О. Нілл продовжив свою педагогічну діяльність у лондонській школі ім. Короля Альфреда, у якій він намагався практично втілити педагогічні ідеї Г. Лейна.

Під час перебування в Лондоні О. Нілл захопився психоаналізом. Коли ідеї З. Фрейда почали проникати до педагогіки, британський педагог спробував побудувати свою програму вільного виховання на психоаналітичному вченні. О. Нілл став часто відвідувати свого друга Г. Лейна, який уважався висококваліфікованим психоаналітиком.

У цей період О. Нілл продовжив свою журналістську діяльність. У 1920 році він познайомився з Беатрисою Ензор, яка була редактором журналу „Освіта для нової ери” („Education for New Era”) і брала активну участь у теософському русі, заснованому в 1875 році в Нью-Йорку [5, с. 10]. Б. Ензор запросила О. Нілла на посаду редактора журналу „Нова Ера” („New Era”), який сприяв розповсюдженню й впровадженню нових концепцій того часу. Британський педагог публікував у ньому свої статті з проблем вільного виховання. Він відвідував різні школи й уважно вивчав різні педагогічні експерименти й інновації з метою використання кращих передових ідей.

У 1921 році вийшла книга О. Нілла „Сумніви шкільного вчителя” („A Dominie in Doubt”), яка була продовженням книги „Шкільного вчителя звільнено”. На сторінках своєї книги О. Нілл описує принципи самоврядування, можливість спільного навчання хлопчиків і дівчаток, а також використання психоаналізу для лікування важких дітей. Вивчення робіт з психології сприяло тому, що О. Нілл став займатись практичним психоаналізом деяких своїх учнів. Під час роботи в “Новій Ері” О. Нілл читав лекції з психоаналізу в різних містах Англії й Шотландії, темами яких були: підсвідоме дитини, механізми мислення, психологія авторитарного педагога, самоврядування та ін. [5, с. 106].

У серпні 1921 року О. Нілл виступив з доповіддю на конференції в м. Кале, у ній брали участь більше ста педагогів з 14 країн. На конференції була створена Асоціація нового виховання („New Education Fellowship”), яка здійснювала міжнародні педагогічні експерименти й сприяла розповсюдженню ідей реформаторської педагогіки. У цьому ж році британський педагог брав участь у конференції „Міжнародна Ліга жінок за мир і свободу” у Зальцбурзі,

яка була організована Б. Ензор, на ній обговорювались питання психології, виховання й політики.

Із Зальцбургу О. Нілл поїхав до м. Хеллерау (Німеччина) на запрошення Ліліан Нойштеттер, з якою він познайомився в 1918 році під час своєї викладацької діяльності в Школі Короля Альфреда. Британський педагог здійснив цю поїздку за дорученням журналу „New Era” з метою ознайомлення з досвідом роботи німецьких реформаторських шкіл.

У Німеччині О. Ніллу запропонували створити свою власну школу в одній з двох будівель Нової німецької школи. Так, у 1921 році британський педагог став засновником Міжнародної школи в Хеллерау, у якій спочатку було всього чотири учня.

Через спад економічного розвитку й антисемітські настрої в Німеччині 20-х років минулого століття батьки були змушені забрати своїх дітей, школа припинила свою діяльність. За порадою своєї колеги К. Байер, О. Нілл відвідав її школу в Люксембурзі (Австрія). Під час поїздки британський педагог підшукав будівлю для своєї школи в м. Зоннтагберг, у якій на початку навчалось усього 9 дітей.

У Відні, читаючи лекції з психоаналізу, О. Нілл познайомився з відомими педагогами-психоаналітиками, які поділяли його свідоглядні позиції: З. Бернфельд, О. Ранк, А. Айкхорн, але особливо тісно він потоваришував з В. Штекелем, членом Віденського психоаналітичного товариства.

Через фінансові проблеми й незадоволення місцевого комітету шкільної освіти принципами вільного виховання О. Нілла, школа припинила свою діяльність і переїхала до Англії у 1924 р., де вона отримала назву Саммерхілл. Школа знаходилась у м. Лайм Ріджерс, у ній спочатку було всього п'ятеро дітей, що приїхали з О. Ніллом з Австрії. Восени 1927 р. школа переїхала до м. Лейстон, у ній спочатку навчалось близько 30 дітей.

У 1929 році О. Нілл брав участь у міжнародній конференції „Нова психологія й проблеми педагогіки” у м. Хельсинкі, у якій взяли участь близько двох тисяч педагогів і психологів з 43 країн світу. Серед учасників конференції

були відомі педагоги: О. Декролі, А. Фер'єр, Ж. Піаже, М. Монтессорі, Е. Паркхерст та ін.

Узимку 1935 – 1936 рр., читаючи лекції в університетах Швеції й Норвегії, О. Нілл познайомився з відомим психоаналітиком – Вільгельмом Райхом. Британський педагог уважав В. Райха видатним психоаналітиком після Фрейда. У листопаді 1937р. О. Нілл проходив психоаналіз у В. Райха через сімейні проблеми. Це підштовхнуло його занотувувати свої дитячі спогади. Уже в кінці 30-х років з'явилась перша частина біографії під назвою „Нілл! Нілл! Апельсинова шкірка!”, яка тільки в 1972 році була видана в Німеччині, а потім в США.

Через початок Другої світової війни школа переїхала до м. Фестініог (Вельс) і розмістилась на старій віллі, що потребувала капітального ремонту.

У серпні 1945 р. Школа знову повернулася до м. Лейстон. О. Нілл писав у той період: „Школа була в жахливому стані. Військовий штаб, який розташовувався в ній протягом п'яти років, завдав більшої шкоди, ніж діти за 25 років” [5, с. 296].

Протягом цих років школа мала дуже серйозні фінансові труднощі, хоча О. Нілл був достатньо відомим у багатьох країнах. Його книги почали виходити різними мовами, оскільки його відомість за кордоном могла вирішити фінансові проблеми.

У США з серпня до листопада 1948 р. О. Нілл читав лекції й брав участь у семінарах з проблем виховання. У цей період В. Райх пропонував О. Ніллу перевезти його школу в США, щоб приєднати її до свого науково-дослідного центру “Оргонон” [5, с. 317 – 318], але британський педагог з вдячністю відмовився. Аналогічні пропозиції надходили з Данії й Австралії.

У 1957 році, з ініціативи батьків, було засновано „Товариство Саммерхілл” („Summerhill Society”), яке сприяло розповсюдженню ідей О. Нілла.

У 1960 р. у США вийшла книга О. Нілла „Самерхіл: Радикальний підхід до виховання дитини” („Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing”).

Протягом року було продано близько 24 тисяч примірників, а в 1970 р. – 2 мільйона. До видання книги в школі було лише 23 учня, а після її публікації приїхало багато дітей, в основному американців, які бажали навчатись у Саммерхіллі. Після успішного продажу книги в США почали з'являтися школи, які у своїй роботі використовували демократичні принципи організації шкільного життя Саммерхілла. Тому в 1961 році було спеціально організовано Американське Саммерхіллське товариство („Summerhill – Society USA”).

Міжнародна популярність О. Нілла сприяла тому, що його врешті-решт показало телебачення. Майже у 80 років він узяв участь у різних британських телепрограмах, присвячених проблемам виховання, релігії й театру.

Святкування 80-ліття О. Нілла в жовтні 1963 р. стало значною суспільною подією. Газета „Таймс” писала на знак визнання: „Ми повинні дякувати Ніллу за те, що діти сьогодні в школах щасливіші, ніж їхні старші брати й сестри” [6, с. 521].

11 травня 1966 О. Ніллу було присвоєно звання почесного професора університету Ньюкасл. Це був перший з трьох наукових ступенів, які отримав британський педагог.

У 1969 році в США вийшла книга О. Нілла „Останній, що залишився живим”, яка вперше була опублікована в 1938 р. й була продана масовим тиражем. Але найбільший успіх продажу цієї книги був досягнутий німецьким виданням у 1971 р. У Німеччині книга вийшла під назвою „Зелена хмара” загальним тиражем близько 250 тисяч екземплярів. На основі книги О. Нілла з'явилися численні проекти. Так, у 1985 р. була написана п'єса для державного театру м. Нойместер, а в 1998 р. у видавництві „Карусель-Верлаг” (фірма Поліграм) з'явилась комп'ютерна гра, заснована на скороченому варіанті книги. У липні 2001 року в кінотеатрах Німеччини була показана кіноверсія „Зеленої хмари”. У 1971 році О. Нілл був нагороджений „Биком Букстехудера”, премією в галузі дитячої і юнацької літератури.

У кінці 60-х рр. німецькі переклади книг О. Нілла виходили великим тиражами. Так, у грудні 1969 р. книга О. Нілла „Саммерхілл: Радикальний

підхід до виховання дитини” з’явилась під назвою „Теорія й практика антиавторитарного виховання”, а в 1965 р. вона вийшла під назвою „Виховання в Саммерхіллі, революційний приклад вільної школи”. З 1969 до 1973 було продано 250 тисяч екземплярів цієї книги, а до кінця 1994 р. – більше одного мільйона.

Після смерті О. Нілла керівництво школою взяла на себе його дружина Ена, а потім їхня донька – Зое Редхед.

Школа Саммерхілл, створена О. Ніллом у 1924 році, існує до цього часу і доводить свою ефективність і життєстійкість. Діяльність цього навчально-виховного закладу побудована за наступними принципами: віра в дитину, повага до його особистості, інтересів і індивідуальності, глибоке знання й розуміння фізичних і психологічних потреб дітей, гармонічне поєднання розумового виховання з вихованням почуттів, наявність самоврядування (загальні збори й шкільний уряд), гра як необхідна умова здійснення всіх видів діяльності в школі, відсутність тиску на волю дитини, цілеспрямоване формування гуманістичних загальнолюдських цінностей поза межами традиційної релігії. Усе життя школи просякнуте духом вільної творчості й самоврядування. О. Нілл відмовився від обов’язкових навчальних програм, форм і методів проведення занять. Будучи релігійною людиною, британський педагог заперечував релігійне виховання, що нав’язується дітям. Успіх і життєздатність школи визначались як непересічним педагогічним талантом О. Нілла, його численними статтями й книгами, так і тим, що в Саммерхіллі навчались діти, батьки яких були орієнтовані на ідеали вільного виховання.

Таким чином, формування педагогічної концепції О. Нілла відбувалося у період розвитку й становлення реформаторської педагогіки кінця ХІХ – початку ХХ століття. Окремі теоретичні аспекти педагогіки вільного виховання були сформовані ним іще в період роботи в різних школах і навчання в університеті. Працюючи редактором, О. Нілл виступав проти традиційної системи освіти. Він бачив неефективність освіти, побудованої на нав’язуванні знань і світогляду. Британський педагог заперечував жорстку дисципліну, яка

насаджувалась зверху й базувалась на погрозах і примусі. Працюючи в різних навчальних закладах, О. Нілл вирішив створити свою власну школу, у якій основною метою виховної системи є свобода, щастя й душевне здоров'я дітей.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні педагогічної концепції британського педагога в контексті філософсько-педагогічних і психологічних теорій, а також використання демократичних принципів шкільного життя Саммерхілла в розширенні альтернативного простору освіти.

Література

1. **Саффанж Ж.-Ф.** Портрет педагога. Александр Саттерленд Нейл (1883 – 1973) // Перспективы, 1989. – № 2. – С.137 – 145.
2. **Neill A.S.** Neill! Neill! Orange Peel! An Autobiography. Hart Publishing Company, New York, 1972. – 538 pp.
3. **Neill A.S.** My school days // Scots Magazine, 1931. – № 5. – P.7 – 13.
4. **Neill A.S.** Editorial // The Student, 01.03.1912, P.314 – 316.
5. **Croall J.** Neill of Summerhill, the Permanent Rebel, Roulledge & Kegan Paul, 1983. – 320 pp.
6. **Neill at 80** // Times Educational Supplement, 18.10.1963. – P.520 – 521.

Nekrutenko E. B.

The course of life and pedagogical activity of Alexander Neill.

The article is devoted to the main turning-points of life and creative work of the famous British teacher A. Neill, which are considered to be little known for the Ukrainian pedagogical science. The article deals with the process of his pedagogical conception formation, which was practically implemented in Summerhill school. The general principles of educational process organization are cleared up.

Key words: Summerhill, free education, self-government, psychoanalysis, child, principles, pedagogical conception.

Відомості про автора

Некрутенко Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів: педагогіка, історія та психологія